

Syntese for vipe *Vanellus vanellus* Linnaeus, 1758

Bakgrunnsinformasjon

Vipe er en vadefugl som hekker spredt over hele landet. Hekkeperioden er fra ca. mars til juli. Vipa er avhengig av god tilgang på meitemark i hekkeperioden. Fugler som hekker i Norge, overvintrer for det meste på De britiske øyer, i Frankrike og på Den iberiske halvøy.

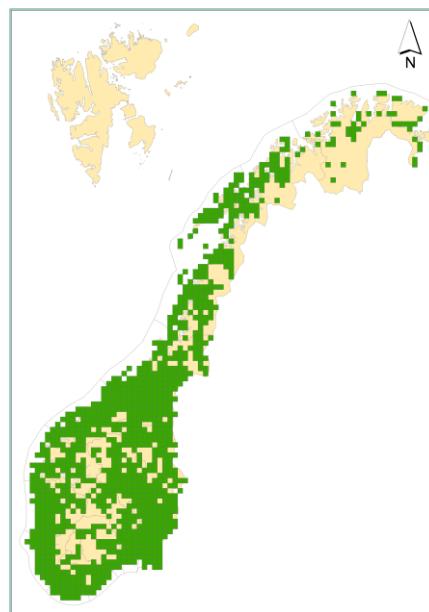
Artens opprinnelige hekkehabitat er myr og strandenger, men vipa er i dag den vadefuglarten i Norge som er sterkest knyttet til jordbrukslandskapet.

Arten finnes i våtmarkssystemer, semi-naturlig fastmark og kysttilknyttede fastmarkssystemer og kan forekomme i følgende naturtyper (NiN): T12 Strandeng, T32 Semi-naturlig eng, T33 Semi-naturlig strandeng, V1 Åpen jordvannsmyr, V9 Semi-naturlig myr, V10 Semi-naturlig våteng, T41 Oppdyrket mark med preg av semi-naturlig eng, T44 Åker og T45 Oppdyrket varig eng.

Påvirkningsfaktorer

Artsdatabankens liste over påvirkningsfaktorer er benyttet. Følgende påvirkningsfaktorer er viktige for arten:

	Påvirkningsfaktor	Utdypende beskrivelse	Tidsrom	Omfang	Alvorlighetsgrad
1	Påvirkning på habitat > Landbruk > Jordbruk > Drenering (grøfting)	Drenering av våtmarker	Pågående	Majoriteten av de reproduksjonsdyktige individene påvirkes (50-90 %)	Langsom, men signifikant, reduksjon (< 20 % over 10 år eller 3 generasjoner)
2	Påvirkning på habitat > Landbruk > Jordbruk > Slått	Tidlig grasvekst og slått	Pågående	Majoriteten av de reproduksjonsdyktige individene påvirkes (50-90 %)	Rask reduksjon (> 20 % over 10 år eller 3 generasjoner)
3	Påvirkning på habitat > Landbruk > Jordbruk > Endrede frøblandinger	Monokulturer	Pågående	Majoriteten av de reproduksjonsdyktige individene påvirkes (50-90 %)	Langsom, men signifikant, reduksjon (< 20 % over 10 år eller 3 generasjoner)
4	Påvirkning på habitat > Landbruk > Jordbruk > Motorferdsel	Intensiv markbehandling	Pågående	Majoriteten av de reproduksjonsdyktige individene påvirkes (50-90 %)	Rask reduksjon (> 20 % over 10 år eller 3 generasjoner)
5	Påvirkning på habitat > Landbruk > Skogbruk (kommersielt) > Skogreising/treslagskifte > Skogreising (aktiv gjenplantning av tidligere åpen mark)	Tilgroing og leplantning av skog rundt jordbruksarealer	Pågående	Majoriteten av de reproduksjonsdyktige individene påvirkes (50-90 %)	Ukjent
6	Påvirkning fra stedegne arter > Predatorene	Predasjon av egg og unger	Pågående	Majoriteten av de reproduksjonsdyktige individene påvirkes (50-90 %)	Langsom, men signifikant, reduksjon (< 20 % over 10 år eller 3 generasjoner)

Antall individer	11 500
Antall lokaliteter	Ca. 5000
Sist observert	2022
% europeisk bestand	<1%
% verdens bestand	1-5%

7*	Påvirkning utenfor Norge	Jakt	Pågående	Majoriteten av de reproduksjonsdyktige individene påvirkes (50-90 %)	Langsom, men signifikant, reduksjon (< 20 % over 10 år eller 3 generasjoner)
8*	Forurensing > Terrestrisk > Biocider	Plantevernmidler	Pågående	Majoriteten av de reproduksjonsdyktige individene påvirkes (50-90 %)	Langsom, men signifikant, reduksjon (< 20 % over 10 år eller 3 generasjoner)
9*	Påvirkning fra stedeagne arter > Byttedyr/næringskilde	Meitemark	Pågående	Majoriteten av de reproduksjonsdyktige individene påvirkes (50-90 %)	Langsom, men signifikant, reduksjon (< 20 % over 10 år eller 3 generasjoner)
10*	Påvirkning på habitat > Landbruk > Buskap/dyrehold > Beite	Beitedyr	Pågående	Minoriteten av de reproduksjonsdyktige individene påvirkes (< 50 %)	Ukjent
11*	Påvirkning på habitat > Landbruk > Opphørt/reduisert drift	Opphør av drift	Pågående	Minoriteten av de reproduksjonsdyktige individene påvirkes (< 50 %)	Ukjent
12*	Påvirkning på habitat > Habitatpåvirkning - ikke jord- eller skogbruksaktivitet (terrestrisk) > Utbygging/utvinning	Utbygging	Pågående	En ubetydelig del av de reproduksjonsdyktige individene påvirkes	Ubetydelig/ingen nedgang
13*	Tilfeldig mortalitet > Kollisjoner	Kollisjoner med kraftledning	Pågående	En ubetydelig del av de reproduksjonsdyktige individene påvirkes	Ubetydelig/ingen nedgang
14*	Fremmede arter > Predatorer	Predasjon av egg og unger - mink	Pågående	Minoriteten av de reproduksjonsdyktige individene påvirkes (< 50 %)	Ukjent
15*	Menneskelig forstyrrelse > Rekreasjon/turisme	Ferdselsforstyrrelser	Pågående	Minoriteten av de reproduksjonsdyktige individene påvirkes (< 50 %)	Ukjent

*Påvirkningsfaktoren er ny sammenlignet med Rødliste for arter 2021.

Status

Arten har status kritisk truet (CR) i Norsk rødliste for arter 2021. Dette er en endring fra 2015 da arten ble vurdert som sterkt truet (EN). I 2010 ble arten vurdert som nær truet (NT). Nedgangen skyldes reell populasjonsnedgang.

Vipe hekker i mesteparten av Sør-Norge opp til fjellbjørkeskogen. Fra Nordland og nordover hekker den særlig langs kysten. Størst bestand av vipe finner man i Rogaland. Innlandet og Trøndelag har også tradisjonelt hatt relativt høye bestander. Bestandstallet gir 5750 par. Arten hekker gjerne i mindre grupper. 5000 lokaliteter angis som et svært grovt estimat. Kunnskapen om utbredelsen er god. Det hadde vært ønskelig med et nasjonalt overvåkingsprogram for denne arten for å tilegne oppdatert kunnskap om utbredelse. Det har vært utført regional overvåking i regi av NOF/BirdLife Norge i en årrekke. Spesielt godt dekket er Rogaland, Vestland og Agder, men med undersøkelser også blant annet i Møre og Romsdal, Buskerud, Oppland, Telemark og Finnmark. I tillegg blir årlige indekser på nasjonalt nivå publisert gjennom prosjektet Norsk hekkefuglovervåking (tidligere TOV-E). I prosjektet 3Q blir det også utviklet indekser for bestandsutvikling.

Karfiguren er basert på alle observasjoner i Artskart etter 2000.

Mål og nullalternativ

Målet for arten er at den vurderes som sterkt truet (EN) på Norsk rødliste for arter i 2034. Det forutsetter at pågående nedgang stanses eller bremses kraftig. For å nå målet må følgende delmål oppfylles:

Mål	Delmål	Rødlistekriterium	Målsetting per 2034	Nullalternativ per 2034
EN	1.1	A2ab Pågående nedgang: antall reproduksjonsdyktige individer	Stanse/bremse pågående nedgang i antall reproduksjonsdyktige individer, slik at nedgang blir < 80 % de siste tre generasjoner (18 år)	Ingen stans i nedgang, > 80 % nedgang de siste tre generasjoner

Kunnskapshull

Kunnskapen om arten vurderes som tilstrekkelig til å foreslå tiltak, det er derfor ikke foreslått prosjekter som vil dekke kunnskapshull for arten.

Tiltak

For å nå målet om å forbedre status til EN, vil følgende tiltak bidra i positiv retning. Tiltakene er beskrevet, og nåverdien av tiltakskostnader er beregnet for perioden fra tiltakene antas igangsatt (2019) og fram til 2034.

Tiltak	Navn	Beskrivelse	Påvirkningsfaktor	Varighet av tiltak	Nåverdi av tiltakskostnad*
Tiltak 1.1	Restaurering av våtmark	Restaurere våtmarksområder som er drenert og/eller hvor tradisjonell slått har opphørt i gode områder for arten. Fokus bør rettes mot områder med de høyeste bestandene (Rogaland, Innlandet, Trøndelag). På bakgrunn av antall lokaliteter nasjonalt (grovt estimat 5000), og en antagelse om at tiltak bør utføres i 50 % av disse havner man på 2500 lokaliteter. Tiltak bør utføres på større arealer. Minst 10 dekar.	1	En gang, årlig beite	160 000 000 kr
Tiltak 1.2	Kollisjoner	Forhindre kollisjoner med kraftledninger. Fokus bør rettes mot områder med de høyeste bestandene (Rogaland, Innlandet, Trøndelag). På bakgrunn av antall lokaliteter nasjonalt (5000), og en antagelse om at tiltak bør utføres i 50 % av disse havner man på 2500 lokaliteter.	13	En gang, men må følges opp for reparasjoner	5 500 000 kr
Tiltak 1.3	Forstyrrelser - informasjon	Informasjonstiltak for å forhindre forstyrrelser ved hekkeplass, særlig knyttet til ferdsel til fots, spesielt med hund. Tiltaket omfatter skilting langs turvei. Fokus bør rettes mot områder med de høyeste bestandene (Rogaland, Innlandet, Trøndelag). På bakgrunn av antall lokaliteter nasjonalt (5000), og en antagelse om at tiltak bør utføres i 50 % av disse havner man på 2500 lokaliteter.	15	En gang	180 300 000 kr
Tiltak 1.4	Forstyrrelser - kanalisering	Forhindre forstyrrelser ved hekkeplass, særlig knyttet til ferdsel til fots, spesielt med hund. Tilpasning av turstier. Fokus bør rettes mot områder med de høyeste bestandene (Rogaland, Innlandet, Trøndelag). På bakgrunn av antall lokaliteter nasjonalt (5000), og en antagelse om at tiltak bør utføres i 50 % av disse havner man på 2500 lokaliteter.	15	En gang, men må oppdateres	Kostnadene er ukjente
Tiltak 1.5	Sikre artens leveområder	Artens hekkeområder, både nåværende og potensielle, bør sikres mot arealbruksendringer, inkludert utbygging, nydyrking og tilplanting med f.eks. klimaskog. Sikre at gjenværende restarealer i jordbrukslandskapet bevares. Tiltak bør trolig i første omgang iverksettes i områder med de	1-6, 8-12, 15	En gang	Trolig svært høye kostnader

		høyeste bestandene (Rogaland, Innlandet, Trøndelag). På bakgrunn av antall lokaliteter nasjonalt (5000), og en antagelse om at tiltak bør utføres i 50 % av disse havner man på 2500 lokaliteter.			
Tiltak 1.6	Uttak mink	Målrettet jakt på mink i kjerneområder for arten. Fokus bør rettes mot områder med de høyeste bestandene (Rogaland, Innlandet, Trøndelag). På bakgrunn av antall lokaliteter nasjonalt (5000), og en antagelse om at tiltak bør utføres i 50 % av disse havner man på 2500 lokaliteter. Tiltak bør utføres på større arealer. Minst 10 dekar.	14	Kontinuerlig	5 600 000 kr
Tiltak 1.7	Uttak rødrev	Målrettet jakt på rødrev i kjerneområder for arten. Fokus bør rettes mot områder med de høyeste bestandene (Rogaland, Innlandet, Trøndelag). På bakgrunn av antall lokaliteter nasjonalt (5000), og en antagelse om at tiltak bør utføres i 50 % av disse havner man på 2500 lokaliteter. Tiltak bør utføres på større arealer. Minst 10 dekar.	6	Kontinuerlig	5 600 000 kr
Tiltak 1.8	Valg av arter for dyrking	Unngå dyrking av mais og oljevekster som raps i gode vipeområder i jordbrukslandskapet, da studier har vist at produksjon av mais og raps har en negativ innvirkning på forekomst av fuglearter i jordbrukslandskapet. Fokus bør rettes mot områder med de høyeste bestandene (Rogaland, Innlandet, Trøndelag). Tiltak bør trolig i første omgang fokuseres på disse områdene, for å få mest mulig sannsynlighet for måloppnåelse. På bakgrunn av antall lokaliteter nasjonalt (5000), og en antagelse om at tiltak bør utføres i 50 % av disse havner man på 2500 lokaliteter. Tiltak bør utføres på større arealer. Minst 10 dekar per lokalitet.	3	En gang, men må oppdateres	Kostnadene er ukjente
Tiltak 1.9	Sikring av brakklagte arealer i jordbrukslandskapet	Tiltaket er satt i gang noen steder, men omfanget bør utvides. For å sikre en økning i artens bestand i Norge må flere lokaliteter være godt egnet for hekking. Tiltaket innebærer å sikre et minimum av brakklagte arealer i jordbrukslandskapet, slik at de på sikt kan tas i bruk som hekkeområde for vipe. På slike arealer bør jorda bearbeides innen ca. 10. mars for å tilby hekkeområder for vipe og andre arter. Man kan anlegge såkalte "vipestriper" hvor man pløyer en sone på dyrka mark rett ved eller inntil innmarksbeite på minst 2 dekar (2-20) som får ligge urørt til 1 juni. Effekt avhengig av om det finnes vipere i tilgrensende områder, og hvordan forholdene for hekking er der. Man bør harve stripene flate etter pløying. Minst 100 m til høy vegetasjon, bygninger, veier, infrastruktur. Viktig med nærhet til restarealer/fuksig for at ungene skal finne næring. Fokus bør rettes mot områder med de høyeste bestandene (Rogaland, Innlandet, Trøndelag). Tiltak bør trolig i første omgang fokuseres på disse områdene, for å få mest mulig sannsynlighet for måloppnåelse. På bakgrunn av antall lokaliteter nasjonalt (5000), og en anta-	2, 3	En gang, men må oppdateres	Trolig svært høye kostnader

		gelse om at tiltak bør utføres i 50 % av disse havner man på 2500 lokaliteter. Tiltak bør utføres på større arealer. Minst 10 dekar per lokalitet.			
Tiltak 1.10	Beiteareal og kombinasjonsbruk med dyrehold og planteproduksjon	Sikre et minimum av beiteareal per jordbruksareal og promotere kombinasjonsbruk med dyrehold og planteproduksjon. Beiteområdet bør være minst 10 dekar stort for at det skal fungere godt som hekkeområde for vipe. Unngå beiting i rugeperiode og tidlig ungefase, eller regulere beitetrykk tilsvarende < 1 storfe/ha/år, og evt. gjødsling, sprøyting og drenering, på beiter (> 1 ha) med stor verdi for vipe. Fokus bør rettes mot områder med de høyeste bestandene (Rogaland, Innlandet, Trøndelag). På bakgrunn av antall lokaliteter nasjonalt (5000), og en antagelse om at tiltak bør utføres i 50 % av disse havner man på 2500 lokaliteter.	3, 10	En gang, men må oppdateres	Kostnadene er ukjente
Tiltak 1.11	Fjerne leplanting	Fjerne leplanting og høyere vegetasjon i nærheten av (< 100 m) viktige hekkeområder for vipe. For å redusere predatorers muligheter for reproduksjon, skjul og næringssøk, og for å gjøre områdene mer attraktive for bakkehekkende arter. Fokus bør rettes mot områder med de høyeste bestandene (Rogaland, Innlandet, Trøndelag). På bakgrunn av antall lokaliteter nasjonalt (5000), og en antagelse om at tiltak bør utføres i 50 % av disse havner man på 2500 lokaliteter.	5, 6, 11	En gang	3 600 000 kr
Tiltak 1.12	Oppretting av skjulesteder	Det bør etableres permanente arealer i eng (med grasproduksjon) hvor graset kun slås eller beites etter 15. august, og som ikke kultiveres, sprøytes, gjødsles eller dreneres. Arealet bør være på minst 1 dekar. Ikke pløye, gjødsle, drenere, sprøyte, kultivere dette jordstykket. Fokus bør rettes mot områder med de høyeste bestandene (Rogaland, Innlandet, Trøndelag). På bakgrunn av antall lokaliteter nasjonalt (5000), og en antagelse om at tiltak bør utføres i 50 % av disse havner man på 2500 lokaliteter.	2, 3, 4, 8, 9, 10	Årlig	Trolig svært høye kostnader
Tiltak 1.13	Vadegroper	Tiltaket er satt i gang noen steder, men omfanget bør utvides. Tiltaket innebærer å etablere grunne utskrapinger i jorda på dyrka mark der det kan dannes vanddammer i fuktige perioder (vadegroper). Vadegropene bør ha god avstand til høy vegetasjon (minst 100 m), være minst 20 m ² store, 3-45 cm dybde med skrånende kanter. Ikke jordvoller rundt. Fokus bør rettes mot områder med de høyeste bestandene (Rogaland, Innlandet, Trøndelag). På bakgrunn av antall lokaliteter nasjonalt (5000), og en antagelse om at tiltak bør utføres i 50 % av disse havner man på 2500 lokaliteter.	1, 2, 3	En gang	57 100 000 kr
Tiltak 1.14	Beholde noe "vassjuk" mark	Beholde noe "vassjuk" mark. Redusere drenering. Arealet bør være på minst 1 dekar. Fokus bør rettes mot områder med de høyeste bestandene (Rogaland, Innlandet, Trøndelag). På bakgrunn av antall lokaliteter nasjonalt (5000), og en antagelse om at tiltak bør utføres i 50 % av disse havner man på 2500 lokaliteter.	1, 2, 3	Årlig	Trolig svært høye kostnader

Tiltak 1.15	Sikre et minimum av vårsådde avlinger	Man bør sikre et minimum av arealer med redusert jordbearbeiding (pløyning) og såing om høsten. I disse områdene bør slike aktiviteter foretas om våren. Fokus bør rettes mot områder med de høyeste bestandene (Rogaland, Innlandet, Trøndelag). På bakgrunn av antall lokaliteter nasjonalt (5000), og en antagelse om at tiltak bør utføres i 50 % av disse havner man på 2500 lokaliteter. Tiltak bør utføres på større arealer. Minst 10 dekar.	2, 3, 4	Årlig	Kostnadene er ukjente
Tiltak 1.16	Tilpasset slått	Tiltaket er satt i gang noen steder, men omfanget bør utvides. Både nylig restaurerte områder, områder uten slått per i dag og områder som slås, har behov for bedre slåtteregimer for å hindre tap av unger i eng og åker. Det bør slås fra midten og ut, eller fra en side til den andre, og gjerne med redusert hastighet. Slå gjerne inn mot nabostykke som enda ikke er slått. Sett gjerne igjen en stripe (minst 3 m bred) ytterst. Slåtten bør også skje asynkront innenfor et gitt område, dvs. ikke alt areal slås med en gang: i små enheter bør det settes igjen områder som ikke slås før naboenga som har blitt slått, har nådd en høyde på min 20 cm. I større enheter bør det slås slik at det gjenstår striper på ca 30 m. Fokus bør rettes mot områder med de høyeste bestandene (Rogaland, Innlandet, Trøndelag). På bakgrunn av antall lokaliteter nasjonalt (5000), og en antagelse om at tiltak bør utføres i 50 % av disse havner man på 2500 lokaliteter. Tiltak bør utføres på større arealer. Minst 10 dekar.	2	Årlig	145 500 000 kr
Tiltak 1.17	Merking og beskyttelse av reir	Tiltaket er satt i gang noen steder, men omfanget bør utvides. Lokalisere og merke reir for å unngå ødeleggelse under maskinelt arbeid. Tiltaket kombineres gjerne med beskyttelse av reir ved gjødsling. Lokalisere reir og evt. unger på dyrka mark ved hjelp av varmesøkende kamera f.eks. ved bruk av drone. Kostnader/ulempner og effektivitet sammenlignet med manuell reirlokalisering bør utredes. Man kan bruke merkepinne ved reir (reir detektert under slått) og bøtter eller "vipedisk" for å legge over reiret under gjødsling med husdyrgjødsel. Vipedisk er utviklet av Agromiljø.	2, 4	Årlig	Kostnadene er ukjente
Tiltak 1.18	Produksjonstilskudd for produksjon av vipeunger	Utrede og evt. etablere en resultatbasert tilskuddsordning for produksjon av flygedyktige unger på egne driftsenheter.	2-6, 8-10	En gang	Kostnadene er ukjente

*Kostnadsdrivere per tiltak: En del tiltak som 1.4, 1.8 og 1.11 som innebærer sterke restriksjoner på bruk av areal, kan medføre behov for å verne områdene, og det er dermed arealkostnader som medfører kostnader. For øvrige tiltak er det i hovedsak tidskostnader til ulike skjøtselstiltak som er kostnadsdriverne. Hvor arbeidskrevende tiltaket er, og i hvor stort omfang (antall lokaliteter og areal) det anbefales gjennomført, avgjør hvor høy kostnaden blir. For en del tiltak, må omfang eller utforming og gjennomføring av tiltak vurderes nærmere før kostnadene kan beregnes, og for disse er kostnadene ukjente.

Tiltaksanalyse – tiltakspakker

Blant mulige tiltak som er listet ovenfor, er det identifisert én tiltakspakke. Tiltakspakken består av aktuelle tiltak som til sammen gjør at målet nås med minst 50 % sikkerhet.

	Tiltak som inngår i pakken	Sannsynlighet for måloppnåelse	Nåverdi av tiltakskostnad
Tiltakspakke 1	Tiltak 1.9, 1.10, 1.12, 1.13, 1.14, 1.15, 1.16, 1.17	50-75 %	Kr 206 200 000 + kostnader til tiltak 1.9, 1.10, 1.12, 1.14, 1.15 og 1.17

Tilleggseffekter

Vipe indikerer intakte økosystemer. Den er karismatisk og kan være viktig i naturbaserte opplevelsestjenester. Det vil være synergieffekter ved gjennomføring av tiltak for andre arter i kulturlandskapet, som f.eks. vipe, åkerrikse og storspove.

Samlet vurdering og anbefaling

Tiltakspakke 1 anbefales selv om det er usikkert om den gir måloppnåelse. Intensivt landbruk er hovedårsaken til at arten har gått tilbake i Norge. For at man skal oppnå sannsynlighet for måloppnåelse på > 50 % må mange tiltak kombineres på en større skala. En del tiltak er igangsatt på mindre skala, men uten at det har medført endring i rødlistestatusen for vipa. Mange av tiltakene ble framhevet i handlingsplanene for åkerrikse fra 2008, og tilskuddsordninger medførte at flere av tiltakene ble utført, men på mindre skala, og avhengig av den spesifikke grunneiers interesse. Dette har ikke medført en endring i bestandsstørrelsen.